

Såsom en Kvinna

Text och bild: Daniel Gyllenpistol

*Inte riktigt män, inte riktigt kvinnor.
Samtidigt både och. Samoas fa'afafines
spelar en unik och betydelsefull roll i
samhället och utmanar västerländska
könsroller.*

Regnen sköljer in över de samoanska öarna och orkanvindar piskar den lilla stillahavsnationens pärlvita stränder. Under natten kryper nya våta moln in över huvudstaden Apia, hem åt drygt trettiotusen invånare. Fransiga åskviggas dansar ovanför hustaken och sveper under oregelbundna ögonblick in staden i ett elektriskt skimmer. Morgonen därpå blänker solen återigen i vattenpölarna när gatorna befolkas och staden vaknar till liv.

I myllret på trottoaren längs Beach Road rör sig en ljusklädd kvinna sävligt. Hennes höfter vaggar fram och tillbaka i en snävt skuren klänning. Med invand snärt vinklar hon in den ena foten framför den andra, men tvingas ideligen ta snedsteg för att undvika pölarna som samlats i trottoarens spruckna beläggning. Då och då hälsar hon på någon förbipasserande. De nickar tillbaka.

Solen står fortfarande lågt, men är het nog att brännas. Luften är kvalmig, luktar blött damm och solkig asfalt. Regnvattnet torkar i dikeskanterna och den exponerade leran krackelerar. Solens glödgade strålar får svettdropparna i kvinnans hy

att glänsa. Vid ena tinningen, i hennes blonderade hår, vecklar en färgsprakande hibiskusblomma ut sig. I öronen dinglar stora guldringar. Vid Molesi Supermarket, där det alltid är köprush så här dags, viker hon av in i en gränd och försvinner.

Hade det inte varit för den djupa tonen i hennes röst, hade man förmodligen aldrig lagt märke till att hon i själva verket är en man.

Skymtet av en vackert sminkad man, i klänning och smäckra smycken skulle få folk att kasta långa blickar i många delar av världen, men i Samoa och på andra håll i den polynesiska övärlden vållar det inte ens ett höjt ögonbryn. Män som lever som kvinnor är en alldaglig syn, en uppskattad del av den egna kulturen som spelar en viktig roll i samhället och familjelivet. En roll som kompletterar det manliga och det kvinnliga, en tredje könsidentitet. På de samoanska öarna kallas dessa män "fa'afafine": såsom en kvinna.

– **VI HAR ALLTID** haft en given plats i samhället, säger Roger To'oto'oali'i Stanley, stänger av mobiltelefonen och tittar upp bakom papperstravarna på skrivbordet. Luftkonditioneringen dånar ovanför.

Roger är 34 år, fa'afafine och arbetar som

analytiker vid det samoanska ministeriet för kvinnofrågor och social utveckling. Roger är även en av grundarna och numera ordförande för Samoas fa'afafineförening.

– Fa'afafines är kända för att vara omtänksamma. Vi är omtäckta och respekterade för det vi gör för våra familjer. Jag hör ofta mammor som säger att de önskar att de hade en fa'afafine bland sina barn.

Roger förklarar att familjen är viktig på de samoanska öarna, till och med samhällets mittpunkt. Varje by består av ett antal storfamiljer som tillsammans fattar alla viktiga beslut. Ju större familj, desto mer inflytande.

Här är personlig framgång alltid underordnad kollektivets bästa. För att uppskattas i sin familj måste man vara beredd att ta ansvar och utträta de plikter som hör familjelivet till. Det ger respekt, förklarar Roger.

– Vi fa'afafines axlar ofta den vårdande rollen i våra familjer. Vi tar hand om de äldre, behandlar de sjuka och ser efter barnen.

Familjelivet präglas av könsroller, utvecklar Roger. Vissa uppgifter hör till mannen, andra hör till kvinnan.

Att korsa den könsbarriären är tabu. Men för Samoas fa'afafines är det annorlunda, deras roll är särskild.

– Vi får utträta både de manliga och kvinnliga sysslorna. Det gör oss speciella och ibland även outhärliga. Eftersom vi biologiskt sett är män, får vi till exempel hugga ved och fiska. Men vi får även göra de kvinnliga uppgifterna, som att städa, laga mat och tvätta.

VÄSTERLÄNSKA samhällsforskare har länge ansett att respekten för fa'afafines utvecklats ur en tradition bland samoanska föräldrar att medvetet

uppfostra vissa pojkar som flickor. I de familjer där det inte föddes tillräckligt med flickor, men där det fanns gott om pojkar, valdes helt enkelt en av pojkarna ut för att hjälpa mamman att göra de kvinnliga uppgifterna och på så sätt stärka familjen. Pojkarna var nödvändigtvis inte märkbart feminina. Men eftersom uppgifterna var så starkt kopplade till den kvinnliga könsrollen, kom pojkarna ändå att betraktas som flickor. Senare i livet blev de del av den kvinnliga gemenskapen, även om många så småningom gifte sig med en kvinna.

Roger känner mycket väl till den teorin, men anser att det är en västerländsk missuppfattning. Att det är en förenkling, en seglivad myt som förvanskar verkligheten.

– Det finns inga belegg för att det ligger till på det sättet, varken förr eller nu. Självklart kan det

”Jag hör ofta mammor som säger att de önskar att de hade en fa'afafine bland sina barn.”

varit så i en och annan familj, men själv är jag övertygad om att vi föds som fa'afafine. Det är vår natur, våra föräldrar ser detta och uppfostrar oss därefter.

Roger lutar sig tillbaka och söker med ena handen efter sitt hårspänne, famlar en stund och släpper sedan ut de blonderade lockarna. Hon flätar in fingrarna i håret, rufsar runt och fortsätter förklara:

– Det samoanska samhället är djupt präglat av tradition och alla är väldigt stolta över vår kultur. Eftersom vi fa'afafines alltid har varit en del av samhället, ses vi också som en uppskattad del av kulturen. Det gör oss än mer viktiga för våra familjer.

DÅ TRADITIONERNA FÖRKLARAR att vissa pojkar mycket väl kan födas med ett feminint beteende, ges också plats för dem i samhället och i familjen. En plats som passar pojkens identitet som fa'afafine.

Roger förklarar att eftersom gränserna mellan "vad en man får göra" och "vad en kvinna får göra" är mycket tydligare i den samoanska kulturen än i västvärlden, är det också ofta lätt för föräldrarna att upptäcka och förstå pojkens könsöverskridande fallenhet.

"jag klär inte ut mig till kvinna. Jag lever som kvinna och gör vad kvinnor gör."

– När människor ser att en pojke betar sig feminint, eller om han visar talang för att utträta sysslor som traditionellt sett är kvinnliga, börjar han helt enkelt att kallas för fa'afafine.

De flesta bär därför flicknamn. Många har gjort det ända sedan barnsben, andra väljer att byta till ett senare i livet.

Roger har dock valt att hålla kvar vid sitt namn.

– Alla känner mig som Roger och det skulle bli för rörigt om jag bytte. Men eftersom majoriteten av oss vill vara så kvinnliga som möjligt, älskar vi att bli kallade "hon".

– Det blir nästan som en komplimang, fortsätter Roger. En bekräftelse på vår kvinnlighet. Men det gäller förstås inte alla. Vissa föredrar att bli kallade "han". Själv tycker jag det är artigt att tilltala en fa'afafine som "hon". Oss emellan säger vi aldrig "han".

ROGER TO'OTO'OALI'I STANLEY har levt hela sitt liv i Apia. När hon tänker tillbaka på sin barndom minns hon sig själv som en impulsiv liten stadstös som tidigt upptäckte att hon attraherades

av män och det sexuella utforskandet kom att prägla tonåren. När hon var ung kunde hon få vilka män hon ville. Hon var söt, slank och vann skönhetstävlingar vid flera tillfällen under nittioalet. Männerna svärmade runt henne och hon gillade det.

– Nu är jag bara gammal, säger hon och ler.

Att attraheras av heterosexuella män är en betydelsefull del av att vara fa'afafine, betonar hon med eftertryck.

Men att förväxla det med homosexualitet i västerländsk mening är fel. Det betraktas nödvändigtvis inte som

homosexualitet när en samoansk man har sex med en fa'afafine, det är relativt vanligt bland unga och ogifta. Sen träffar de en kvinna, gifter sig och skaffar barn.

Att vara fa'afafine är inte heller samma sak som att vara transvestit.

– Folk som inte känner till oss tittar på mig tänker: "han är gay", eller "han är transa". Men det går inte att sätta en etikett på oss genom att använda utländska termer. Jag tycker inte om att bli kallad transvestit. Jag klär inte ut mig till kvinna. Jag lever som kvinna och gör vad kvinnor gör. För

Roger To'oto'oali'i Stanley

oss finns det bara ett ord: fa'afafine. Vi är unika.

Hur fa'afafines uttrycker sin kvinnlighet rent utseendemässigt är högst individuellt. Vissa vältrar sig i den och visar det tydligt för sin omgivning, medan andra trivs bättre med att hålla kvinnligheten inom sig. Ofta grundar det sig på personliga val, men kan även bero på de normer och restriktioner som råder i den by eller den familj de tillhör.

Eftersom Roger är född och uppvuxen i Apia hade hon goda förutsättningar att på ett näst intill fritt sätt uttrycka sin femininitet och sexuella läggning redan i ung ålder. Hon kunde klä sig som en tjej och låta håret växa. Ute i byarna är begränsningarna fler.

UTANFÖR ROGERS KONTOR dämpar havsbrisen den tärande hetten en aning. Klockan närmar sig tolv. Färgskiftningarna bleks i det intensiva solljuset och luften över den samoanska marken dallrar. De som inte måste, vistas inte under solen så här dags. Till och med de oräkneliga gathundarna, de som annars oavbrutet nosar efter något ätbart, söker skugga. Halvsover flämtande.

Under en takfläkt i ena hörnet av baren på Hotel Elisa sitter Alatina loelu och sippar på ett glas mineralvatten. Bredvid sitter hans kanadensiska partner Paul.

Alatina är fa'afafine, men har valt att tona ner sin yttre kvinnlighet. Det blir mindre prat i hembyn då. Det är tveksamt om han skulle välkomnas där med långt hår. Därför har han rakat huvudet helt.

– De flesta fa'afafines vill ha långt hår i fina

”Familjerna försöker övertala dem att inte klä sig för extravagant.”

uppsättningar, säger Alatina.

Men för att kunna det måste man flytta till Apia. Attityden är mer avslappnad här. Det är mer glammigt.

– Dessutom finns det ett uteliv här, ett nattliv. Det existerar inte i byarna. Där är allt väldigt gammaldags.

Samoa är den plats i Stilla havet där den ursprungliga kulturen är som starkast, där många av de inhemska traditionerna överlevt in i vår tid. Även om närmare en femtedel av landets knappt 200 000 invånare i dag lever sina liv i Apia, bor majoriteten fortfarande i någon av de flera hundra småbyarna. Där är kopplingen till Samoas historia påtaglig. Där föredrar många att bo i traditionella hyddor av trä och palmblad istället för hus av plåt och betong. Där vill man leva på samma sätt som farföräldrarna gjorde.

I Apia är de traditionella hyddorna få, betonghusen desto fler. Här finns även, förutom barer och nattklubbar, butiker där man kan köpa snygga

kläder.

– Det gillar många fa'afafines. De vill gå runt i extravaganta utstyrselar, i klänningar och minikjolar.

Men att gå avklätt eller i utmanande kläder ute i de konservativa byarna väcker ofta missnöje. Det är helt enkelt opassande, oavsett om du är man, kvinna eller fa'afafine.

ALATINA BOR I BYN SAGONE på ön Savai'i, men jobbar i Apia som affärsrådgivare. Han försöker åka hem så ofta som möjligt men det är svårt att hinna med. Resan hem är både lång och slitsam. Först bil eller buss från Apia till färjeläget i Mulifanua och efter sjöturen över till grannön återstår ytterligare färd på ojämna vägar hem till byn. Sagone är med sina sjuhundra invånare en av de större byarna i distriktet. Men där finns inga affärer, inte heller några barer.

På Hotel Elisa står en italiensk espressomaskin och frustar. Personalen hänger vid bardisken och tittar upp mot en platt-tv på väggen. Bilden är kristallklar. Rugbymatch på låg volym, repris av gårdagens vänskapslandskamp mellan Samoa och England. Så här dags är bargästerna få och tempot nerskruvat. Alatina drar långsamt ett finger genom kondensen som rinner längs vattenglasets.

– Egentligen finns det inga formella regler som förbjuder fa'afafines att bära kvinnokläder ute i byarna, förklarar han. Men familjerna försöker övertala dem att inte klä sig för extravagant.

Förr i tiden skilde sig männens vardagskläder inte lika mycket från kvinnornas, fortsätter Alatina. När missionärerna kom, förde de inte bara med sig kristendomen, utan även skoluniformer och andra

plagg som tydligt skiljer kvinnor från män.

I dag har de samoanska ungdomarna anammat en mer modern västerländsk

”Nu vill många fa'afafines förstärka sin identitet genom att klä sig utpräglat kvinnligt och sminka sig.”

klädstil. Killarna vill ha hiphopinspirerade kläder, säckiga shorts och stora t-shirts. Tjejerna bär tajta jeans och toppar eller långa klänningar.

På så sätt har en ny typ av klädesbaserad manlighet och kvinnlighet vuxit fram på de samoanska öarna.

– Nu vill många fa'afafines förstärka sin identitet genom att klä sig utpräglat kvinnligt och sminka sig. Men det hör inte till de ursprungliga traditionerna, säger Alatina.

Därför ogillar de mest konservativa den trenden.

KRISTENDOMEN HAR SATT djupa spår i det samoanska samhället. Vid sidan av de egna traditionerna är religionen den viktigaste moraliska referenspunkten. Kyrkobyggnaderna är alltid de

största och mest utsmyckade i byarna. Så även i Alatinas hemby. Det vilar en allvarsam upprymdhet över dessa övertygelsens tempel. Gudstjänster och andra kyrkliga aktiviteter är obligatoriska och generositet gentemot kyrkan förväntas av alla. Under söndagarna är allt arbete bannlyst, dagen är vigd åt tron, vilan och familjen. Nyare, större och pråligare kyrkor byggs oupphörligen runt om på öarna.

– För oss samoaner kan frågor om moral bli komplicerade ibland. Vi har nämligen två linjer att följa: vår kultur och vår religion. Det gör det på sätt och vis svårt att vara kristen samoan. Eftersom kristendomen grundar sig på helt andra referenser än i vår kultur, kolliderar de olika föreställningarna hela tiden. Det blir väldigt tydligt när det gäller synen på fa'afafines sexualitet, säger Alatina.

Inställningen är kluven och verkar präglad av dubbelmoral. Officiellt är homosexualitet tabu och till och med olagligt enligt samoansk lag. Men när det gäller synen på sex mellan fa'afafines och heterosexuella män är det annorlunda. Kyrkan har sina invändningar, men tiger om saken. Allmänheten reagerar med en axelryckning.

Homosexualitet i västerländsk mening är ett relativt nytt begrepp på de samoanska öarna. Eftersom fa'afafines inte betraktas som män i traditionell anda, faller de ofta utanför begreppet. De moraliska invändningarna kring deras sexliv uppstod med kristendomen och kontakten med omvärlden. I dag, när kyrkans ord präglar alla och västerländska värderingar väger allt tyngre, blir det svårt för många att välja hur de ska se på fa'afafines sexualitet. Förespråka eller fördöma?

– Kyrkans syn när det gäller det här är invecklad, snudd på konstig, förklarar Alatina loelu. De säger att de accepterar oss, men vad de egentligen menar är att de tolererar oss. Accepterar man något, ska man göra det fullt ut. De respekterar oss för det vi gör för våra familjer, men inte för vår sexuella läggning. En del hänvisar till att fa'afafines ursprungligen inte hade sex med män. De menar att fa'afafine enbart var ett levnadssätt: män som gör som kvinnor gör. Men jag tycker det synsättet är fånigt. Inkluderar det allt kvinnor gör, inkluderar det även att ha sex med män. Det tycker i alla fall jag.

Alatina anser att människor plockar de bekvämaste och mest lätthanterliga bitarna ur kulturen och kristendomen, sen lappar de ihop sin egen uppfattning. När religiösa föreställningar och kulturella uppfattningar trasslas ihop leder det till att fa'afafines får problem ute i byarna, speciellt när de vill leva ihop med andra män.

– Det dilemmat känner många fa'afafines en enorm sorg över. Men jag hade tur, säger Alatina. Jag berättade rakt ut för mina föräldrar att jag träffat en man och att jag ville leva ihop med honom. De förstod mig och sa att det var okej. Men det underlättar förstås att vi bor i Apia under långa perioder.

Många familjer grundar sin inställning på vilka reaktioner det skulle kunna väcka hos andra i byn. Många använder det som skäl till att säga att de

Alatina loelu

inte kan tillåta samkönade relationer.

– I min by vet alla hur det ligger till mellan mig och Paul. De har valt att inte fästa någon uppmärksamhet vid att jag är tillsammans med honom. Då och då är det någon som kommer fram till mig och säger en glirig kommentar, typ: "när ska du skaffa en fru" eller "är det inte på tiden att du träffar en tjej", men jag bryr mig inte. Det kan till och med roa mig lite ibland. Det som betyder något är att mina föräldrar och släkten stödjer mig.

I LIKHET MED ALL ANNAN samoansk bebyggelse vetter Alatinas hemby Sagone mot havet. Närheten till lagunen och stränderna gör fisket lättare och erbjuder svalka. Bakom byn reser sig grönskande sluttningar

"På sätt och vis flyttar alla till Apia för frihetens skull, för att kunna leva sina liv som de själva vill."

"Dagens unga tycker inte att det är speciellt attraktivt att jobba på plantagen eller att fiska."

upp mot den eroderade vulkanen som utgör öns naturliga mittpunkt. Plantager med grödor som taro, sötpotatis, kakao och papaya karvar gläntor i den täta regnskogen. Skörden tillsammans med fisket är bybornas levebröd.

Den samoanska landsbygden är vacker och tillvaron tillsynes tillbakalutad, men för den växande skaran unga börjar bylivet kännas inrutat. Förutbestämt och fyllt med begränsningar. Drygt hälften av Samoas befolkning är under tjugo och vill bort från tristessen i hembyn. Att följa i sina föräldrars fotspår är eftersträvansvärt, men föga spännande.

– Det är inte bara fa'afafines som söker sig till staden. På sätt och vis flyttar alla till Apia för frihetens skull, för att kunna leva sina liv som de själva vill. Dagens unga tycker inte att det är speciellt attraktivt att jobba på plantagen eller att fiska, de vill till stan. De vill söka jobb och tjäna pengar, säger Alatina.

Och Apia växer. På nätet av nyasfalterade

vägar jagar tvåtusen taxibilar ständigt nya kunder. Gammal bebyggelse rivs för att lämna plats för ny. Betong ersätter trä. I trendiga butiker med skinande fasader och påkostad skyltning sträcker sig raderna av importerade produkter längre än någonsin. Nya varor, fler varor. Mer att välja på, mer att sukta efter.

Med inflyttningen följer konkurrens om jobb och växande arbetslöshet. När unga lämnar landsbygden distanseras de också från sina familjer och det traditionella sociala skyddsnätet luckras upp. Andelen utslagna på Apias gator

stiger. Barn som säljer grannlåt för småpengar till turister istället för att gå i skolan likaså. Magra förhållanden leder till ökad brottslighet.

Utvecklingen präglas här, som på så många andra platser, av urbanisering.

Mitt i utvecklingsivern höjs långa varnande pekfinger. Vissa menar att förändringarna skär in i Samoas själ. Det var bättre förr, upplyser de. Konservativa uppfattningar möter nytt expansivt tänkande när Samoa förvandlas från isolerad önation till modern nyliberal stat. En romantisk bild från förr framträder i något tynande.

EN VANDRING LÄNGS Apias gator är en resa genom de epoker som format nutiden. Vid strandpromenaden står den katolska kyrkan med sina kalkvita torn som restes till minne av de första missionärerna, på den plats där staden möter havet. Bredvid ligger kolonialvillorna öde med sina träverandor och snitsiga balkonger. Längre bort skymtar de gamla sjömagasinen, resterna av den tid då handelskompaniernas fartyg lade till i Apias hamn.

Några kvarter inåt land ligger marknaden, en

SAMOA

Huvudstad: Apia

Officiella språk: Samoanska och engelska.

Statsskick: Republik

Yta: 2 944 km²

Folkmängd: 176 908

Religion: 98 procent kristna. Merparten är metodister, mormoner, romersk-katoliker och adventister.

Historia: Tidigare tysk och därefter brittisk koloni. Självständig stat sedan den 1 januari 1961.

plats som stått orörd av tiden. Där sjuder det av liv från tidig morgontimma fram till solnedgång. Myllret och sorlet andas Samoas alla tidsåldrar. Människor från alla byar träffas bland staplarna av brödfrukt, kokosnötter och tarorötter.

Ovanför huvudena slingrar sig doften av Pulusami och Oka i'a långsamt upp mot marknadsplatsens tak. Mat tillagad på traditionellt vis: fisk, lime och kokosmjölk insvept i banan- eller tarolöv. Anrättat till perfektion i jordugnar och saluförd av gummor med fåriga kinder och blommor i håret. En bit bort, i marknadens svalaste ände sitter den äldre generationens män

ning. Många återvänder.

RESITARA APA ÄR 36 ÅR. Hon är fa'afafine och flyttade tillbaka till Samoa för några år sedan, efter att ha bott större delen av sitt liv utomlands.

– Även om alla här hemma inte accepterar oss fullt ut på grund av vissa religiösa invändningar mot vår sexualitet, uppskattas vi alltid för vilka vi är. En fa'afafine skulle till exempel aldrig kastas ut ur sin familj för att hon har sex med män, som i en hel del familjer i väst. Här exotifieras vi inte. Vi kan gå omkring med fejkbröst utan att trakasseras. Vi är en del av samhället och omtyckta för de vi är. Så är

Resitara Apa

och dricker sig dåsiga på kava¹, samtalar om allt och inget. Ett stenkast bort från marknaden säljs joggingskor och mobiltelefoner bakom glansiga skyltfönster. Från tvärs över gatan hörs busstationens larm.

EN DEL MENAR ATT det bara är uthärdligt att leva hela sitt liv på en isolerad stillahavsö så länge man är omedveten om att man bor på en isolerad stillahavsö. Oavsett hur det förhåller sig med den saken väljer många att nu lämna Samoa och flytta utomlands. De söker sig bort från plantagen i hembyarna för att studera eller jobba, bort från bylivets plikter och regler. De vill styra över sin egen framtid och förverkliga sina egna drömmar. Länder som Australien, Nya Zeeland och USA erbjuder något annat. Där bor i dag fler människor med samoanska rötter än i hemlandet.

Världen utanför lockar, men för Samoas fa'afafines innebär livet utomlands ofta en hård prov-

det inte utomlands, säger Resitara.

Där blir de ofta hånade, förklarar hon.

– Jag imponeras av de som ändå väljer att

”Här exotifieras vi inte. Vi kan gå omkring med fejkbröst utan att trakasseras. Vi är en del av samhället och omtyckta för de vi är.”

bosätta sig där. De är starka flickor. De bryr sig inte om fördomarna och tar ingen skit. De upprätthåller sin stolthet och sitt sätt att leva, trots att de bor i ett samhälle där heterosexuallitet är mall. De kommer ihåg vilka de är och var de kommer ifrån.

– De är samoaner och fa'afafines. Det är tillräckligt att vara stolt över.

Resitara flyttade från Samoa redan som mycket ung. Tillsammans med delar av sin familj bosatte hon sig i Australien. Hon trivdes bra och fick

¹ Kava är en ceremoniell dryck som framställs av växten Piper methysticum. Drycken är populär i Stillahavet och är starkt förankrad i kulturarvet och vardagslivet. Kava har en lätt berusande effekt.

möjlighet att skaffa sig en fin utbildning. Det kom att dröja nästan tjugo år innan hon återvände.

Även fast många av hennes väninnor fick utstå mycket provokationer, minns hon själv åren utomlands som ganska problemfria. Trakasserierna som hennes väninnor utsattes för drabbade aldrig henne själv.

Vad det beror på har hon aldrig funderat särskilt mycket över. Men när hon uppehåller sig vid tanken ett ögonblick sprider sig ett förnöjt leende över hennes läppar.

– Det kanske har att göra med min kroppsbyggnad, med bredden mellan mina axlar.

Resitara är lång och muskulös. Men genom hennes grova yttre tränger en sammetslen elegans fram. När hon ler är det med värme och innerlighet.

– Jag var nog samtidigt rätt bra på att anpassa mig, utan att för den sakens skull behöva förändra vem jag egentligen är, utvecklar hon.

Innan hon flyttade till Australien bodde Resitara i den lilla byn Moata'a, inte långt från Apia. En plats hon under den långa utlandsvistelsen tvivlade på

”Jag imponeras av de som ändå väljer att bo utomlands. De är starka flickor. De bryr sig inte om fördomarna och tar ingen skit.”

att någonsin återvända till.

– Det var under en semesterresa hit det gick upp för mig att det inte finns någon bättre plats än ens hem. Så jag flyttade tillbaka och nu njuter jag fullt ut åt att bo här igen.

RESITARA APA FÖRKLARAR att fa'afafines som bott utomlands länge ofta för med sig nya vanor hem till öarna. När de kommer tillbaka delar de med sig av sina erfarenheter och idéer.

– Vi lyssnar på dem och frågar oss om det är möjligt att anpassa idéerna till vårt sätt att leva här. Det gör att vi utvecklas. Vi måste ju hänga med. I dag kopplar alla upp sig och världen krymper. Livet här på öarna förändras hela tiden. Förr stod vi inte i kontakt med omvärlden, vi visste inget om fejkögonfransar, bröstoperationer, hårförlängning och botox. Så vi försöker hålla jämna steg med utvecklingen och anpassa oss till den tid vi lever i.

Det är naturligt att förändras, anser hon. Det viktigaste är att kärnan består. Hur fa'afafines klär sig spelar inte så stor roll. Det är inte det viktiga i sammanhanget. Däremot vill hon inte att Samoas fa'afafines ska förändra synen på sin roll i samhället.

– Vi måste kunna stå för vårt samoanska ursprung, vår kultur och våra traditioner. Vi måste veta hur vi ska föra oss i familjesfären och vad som förväntas av oss. Djupt inom oss själva är vi fortfarande de vi var för länge sedan. Bara för att vi förändrar vårt utseende, innebär det inte att vi inte värnar om vårt ursprung, om vår roll i samhället. I dag är vi definitivt mer extrema i vårt uttryckssätt, men vi är fortfarande minst lika betydelsefulla för våra familjer. Skillnaden är att den yngre generationens fa'afafines är praktfulla och färggranna. De är helt galet extravaganta. De förflyttar gränserna hela tiden. Vissa äter till och med kvinnliga könshormoner och vill genomgå könsoperationer. Förr var fa'afafines mer taktfulla, diskreta. De tog gärna ett steg tillbaka för att vara artiga. Så visst har vi förändrats, eller snarare utvecklats. Jag tror att dåtidens fa'afafines var rädda för sig själva, rädda för att blomstra.

Resitara och alla andra fa'afafines lever i en tid då det är möjligt att just blomstra. Sexuell identitet och könsroller bestäms inte längre enbart av traditioner, utan lika mycket av ett framväxande rättighetstänkande. Dagens fa'afafines influeras av den globala hbtq-rörelsen och de är mer benägna att höja sina röster. De vet sitt värde och de vet sin rätt. De tillåter sig själva att vara mer sexuell utsävande och klä sig mer vågat. I ett samhälle där allt mer fokus riktas mot individuella rättigheter

finns det utrymme för fa'afafines att omdefiniera sig själva.

Mycket av innebörden och betydelsen av att vara fa'afafines är den samma i dag som för flera sekel sedan, men nu är det mer troligt att de själva valt att leva som

kvinnor, det är inte längre något som föräldrarna i första hand funnit i sina barn. I dag kan samoanska pojkar som betar sig feminint, eller tycker om att klä sig som flickor, själva välja detta. De kommer förmodligen varken uppmuntras eller avskräckas från att klä sig eller bete sig som flickor. De

TOLO LEOTA
C ACCOUNTANT
Mall, 1st Floor Ph: (685) 23379 / 25066 / 29891
Vaea Street, Saleufi Fax: (685) 26897
Apia Samoa P.O. Box 2151
Email: tisl@lesamoa.net

Suluape Tatau
OF POLYNESIA
Get self tattooed today
Modern or traditional tools...
DESIGNS, FOR BEST TATTOO™
92 Mobile: (685) 777-7152 / 7226055
Apia Samoa Email: juniorsuluape@yahoo.com

kommer helt enkelt tillåtas följa sin egen väg, den väg som känns naturlig.

RESITARA APA BERÄTTAR att hon som fa'afafine alltid har haft två vägar att följa i familjen. Mannens och kvinnans.

– Det enklaste sättet att förklara det på är att jag föddes som man, men är kvinna inombords. Det jag bär inom mig gör mig till kvinna, men genitalierna utanpå gör mig också till man. Fa'afafines förväntas överträffa både män och kvinnor. Vi ska vara det bästa av två världar. Jag ska både kunna hjälpa till att renovera huset och välja färg på gardinerna.

När män och kvinnor inte tillåts axla varandras roller eller utföra varandras uppgifter, uppstår en rad praktiska problem. Problem som fa'afafines löser. Deras könsöverskridande fallenheter hyllas eftersom de gynnar det som är viktigast i det samoanska samhället, familjen.

Nyckeln till framgång i Samoa är att vara uppoffrande och jobba för familjens väl, det ger respekt. Antingen genom att hjälpa till i hemmet eller genom att skaffa sig utbildning och ett fint jobb.

– Det har alltid varit ett problem för oss fa'afafines att vi inte får några egna barn. Vi vill ju inte ligga med kvinnor. Men eftersom vi inte kan bilda våra egna familjer kompenseras vi det genom att hjälpa våra bröder och systrar att uppfostra deras barn. Vi älskar att ge och vi älskar att bry oss om andra. En sådan kärlek och omtanke förblir aldrig obesvarad.

På så sätt skaffar de sig en vänskap och nära förhållande med sina bröder och systrar som de flesta män inte kan uppnå. Tack vare det når fa'afafines ofta en hög position i familjen, förklarar Resitara.

PÅ BOTTENVÅNINGEN i en av Apias nybyggda gallerior, mellan klädaffärer och souvenirbutiker ligger ett litet anspråkslöst kontor inhyst. Här arbetar Resitara Apa.

Hon vilar avvaktande på dörrhandtaget ett

ögonblick. Öppnar dörren på glänt och kikar in. Sen knuffar hon upp dörren på vid gavel och går in. Resitara sätter sig bakom ett skrivbord och tittar småirriterat på några personer som väsnas i kontorets borte del. På väggen bakom henne sitter en plansch med ett budskap om säker sex uppklistrad: "Gör som våra förfäder - navigera livets ocean med säkerhet". Efter en stund plockar hon upp en penna och kastar med förvånansvärd pricksäkerhet mot de störande. Hon himlar med ögonen.

När Resitara återvände till Samoa började hon engagera sig i AIDS-frågor. I dag arbetar hon här på det lilla kontoret som projektledare för Samoa AIDS Foundation.

– Vi försöker skapa medvetenhet kring sjukdomen här på öarna. Vi fokuserar mest på olika riskgrupper, som homosexuella män och prostituerade. Men även på fa'afafines.

Samoa och stora delar av Polynesien har

"Fa'afafines förväntas överträffa både män och kvinnor. Vi ska vara det bästa av två världar. Jag ska kunna hjälpa till att både renovera huset och välja färg på gardinerna."

varit relativt förskonade från den globala AIDS-epidemin. Det första inhemska fallet rapporterades 1990 och i dag lever tjugotvå människor med sjukdomen. Nio personer har nyligen avlidit.

– Här ser man sjukdomen som en slags förbannelse. Efter det första AIDS-fallet meddelades började folk rikta blickarna mot oss fa'afafines. Folk började beskylla oss för att vara smittobärare.

Det är givetvis inte sant förklarar Resitara. Nu arbetar hon för att riva ner de fördomarna.

– Det är viktigt att poängtera att de flesta som insjuknat här på Samoa har smittats genom heterosexuellt sex. Genom åren har inte en enda fa'afafine smittats. Däremot vet vi att fa'afafines som bor utomlands dragit på sig viruset. Några av dem har kommit tillbaka när de närmat sig slut-

En tradition även utanför Samoa

Ordet fa'afafine är en sammansättning av två samoanska ord: Fa'a, (på svenska ungefär: såsom eller "på ett [visst] manér") och fafine, (kvinna). Att vissa män klär sig och lever som kvinnor förekommer i många polynesiska och melanesiska samhällen. Det är en väl-etablerad tradition som går långt tillbaka i tiden. På de tonganska öarna kallas dessa personer till exempel Fakafafine och bland Nya Zeelands maori-befolkning går de under namnet Whakawahine. På Cooköarna heter de Akava'ine och i Tahiti kallas de Rae-Rae.

stadiet av sjukdomen, för att tillbringa sina sista dagar hemma på öarna.

VID SIDAN AV SITT engagemang i AIDS-frågor är dans Resitaras stora passion.

– Jag började som mycket ung. För mig har dansen alltid varit ett sätt att slappna av. Det ger mig balans i livet. Ett uppbrott från vardagens allvar.

Dans är en viktig del av den samoanska kulturen och troligen också det de flesta förknippar med Söderhavet. Fram träder bilden av brunbrända kvinnor i bastkjol med rytmiskt vaggande höfter, som fridfullt rör sig med blomsterband runt halsen i solnedgången. Eller bilden av män på led omgivna

”Vi älskar att ge och vi älskar att bry oss om andra. En sådan kärlek och omtanke förblir aldrig obesvarad.”

av brinnande facklor, barbröstade och muskulösa, som stampar intensivt till ett taktfast trummande. Om kvinnornas dans kännetecknas av elegans, kännetecknas männens av urkraft.

– Som flicka tyckte jag om att röra mig som kvinnorna, säger Resitara. Jag minns att jag tyckte det var så vackert.

Hon förklarar att de flesta samoaner tycker om den traditionella dansen. Föreställningar och danstävlingar drar alltid mycket folk. Dansen speglar landets historia och vardagsliv. Genom rytm och rörelser återskapas historiska berättelser eller händelser, något som alla kan relatera till.

– Vi kanske inte har mycket här på öarna, men vi har vår kultur och vi har vår dans. Det är vi väldigt stolta över.

– Vi fa’afafines får dansa som både män och kvinnor, men de flesta väljer att dansa som kvinnor. Det kommer naturligt för oss.

Resitara smattrar med fingernaglarna mot den mörklackerade skrivbordsskivan samtidigt som hon förklarar att fa’afafines uppträdde på hotellen här i stan redan på fyrtio- och femtiotalet. Då framförde de mest traditionella kvinnliga dansnummer. Några årtionden senare introducerade några fa’afafines dragshow och nu får de oftast dansa cabaret-nummer på de stora föreställningarna.

– Vi samoaner tycker om underhållning. Vi gillar att skratta och ha roligt. Fa’afafines tycker om att roa, därför har dragshowerna blivit väldigt populära.

Showerna har också blivit ett självklart forum för fa’afafines att manifesteras sin unika könsroll. På scenen kan de driva med manliga och kvinnliga stereotyper. De kan bete sig mycket mer chockerande än kvinnor, som annars förväntas uppträda värdigt och reserverat. De kan agera mindre hämmat än män, som är bundna till att uppföra sig formellt och allvarsamt. Detta av den

enkla anledningen att de vare sig är kvinnor eller män.

– Får vi folk att skratta har vi gjort ett bra jobb. På sätt och vis är det ett måste, det förväntas av oss. Ibland innebär det till och med att vi måste göra narr av oss själva på scenen.

Smattrandet mot skrivbordet tystnar och Resitara lägger huvudet på sned.

– Fast det känns inte så jobbigt, det är mest kul. När jag står på scenen är jag en helt annan person, det vet alla. Samoa är litet, folk förstår att det jag gör däruppe är ett skådespel. När jag klär om är jag mitt vanliga jag igen.

För henne är dansen mest en hobby, men hon har en egen dansgrupp. Varje torsdagskväll uppträder hon tillsammans med väninnorna Blondie, Tara och Josie på nattklubben Olympia Lounge, inte långt från marknaden i Apia.

– Vi är inte så seriösa, det viktigaste är att ha roligt. Det spelar ingen roll om läppsynkningen

är tafflig. Det är inte som de professionella dragshowerna utomlands. Här tar vi det som det kommer, säger Resitara och gör sig klar att lämna kontoret.

Solens långa eftermiddagsstrålar sträcker sig in genom gallerians glasörrar och i det bländande motljuset förvandlas Resitara till en svart silhuett i rörelse mot utgången.

UNDERHÅLLNING REGISSERAD och framförd av fa’afafines sätts upp överallt i Apia, i såväl solkiga ölhak som på femstjärniga hotell.

I utkanten av staden slingrar sig en ödslig grusväg in i ett snårigt mangroveträsk. Den gropiga och delvis gräsbevuxna vägen leder till nattklubben Tropicana. Här uppträdde Samoas mest populära fa’afafine-dansgrupp under många år.

Innanför de illa ljudisolerade väggarna lyser neonfärgade lampor upp en öde scen. Medryckande reggae mals genom spruckna högtalare, men det är få som dansar. Basen får ljusriggen över scenen att vibrera och mönstret i golvet nedanför att flamma. Vid bardisken står Denise, hon är servitris på Tropicana.

– Fa’afafine-dansgruppen slutade tidigare i år. De begärde högre lön och vi hade inte råd att betala. Nuförtiden bryr sig folk bara om pengar.

Hon berättar att kvällarna då de uppträdde var mycket populära. Det var alltid packat med folk. Efter att dansöserna bytt det slitna trägolvet ute i mangroveträsket till det glansiga scengolvet på lyxiga Tusitala Hotel, har det blivit glest mellan gästarna.

– En av dem brukade göra Shirley Bassey-imitationer. De var speciellt omtyckta, säger Denise. Många turister kom och tittade på de här framträdandena, men nu väljer de nått annat ställe närmare centrum istället.

Dragshowerna har blivit efterfrågade attrak-

tioner. Även om den genomsnittliga semesterfiraren omedelbart söker sig till något av de finare hotellen efter att de landat, och hellre exponerar sig för solstrålar än för det samoanska vardagslivet, försöker de se en dansshow innan de sätter sig på flyget hem igen. För de flesta är det den första och enda kontakten med Samoas fa'afafines.

I SKYMNINGEN, när solen vilar stor och pulserande mot horisonten, vaknar de beniga gat hundarna åter till liv och lämnar skuggorna. Dessa fördrivna djur i tovigga pälsar, som aldrig visats någon kärlek och därför själva är oförmögna att visa någon, börjar yla. Samlar skaror för gemensamma utflykter i natten.

Ungefär samtidigt rör sig människor mot restaurangerna och barerna. När mörkret faller och

därbakom och hastar tillbaka ut i korridoren.

Fler och fler gäster slår sig ner runt borden och lokalen fylls långsamt upp. När endast isbitarna återstår i glaset ursäktar sig Alatina och går för att skaffa påfyllning. Hon återvänder samtidigt som belysningen dämpas. Strålkastarna riktas mot scenen och gästernas röster dränks i musik.

Resitara gör entré. Insvept i den boa hon förut hade virad runt handen, flörtar hon med publiken. Hon greppar mikrofonen och börjar mima till Abbas "Dancing Queen". Efteråt presenterar hon sina väninnor och numren avlöser varandra i snabb takt.

Med läppstiftsglansiga läppar grimaserar sig Blondie, Tara och Josie genom en repertoar av Whitney Houston, Petula Clark, Nancy Sinatra och en medley med spår ur James Bond-filmernas soundtrack.

Mimiken är lika överdriven som ögonfransarna är långa. Paljetterna sprakar uppe på scenen. Dansösernas sensuella utspel varvas med burleska nycker och en stor portion humor.

"Jag tror att framtiden är ljus för oss fa'afafines, även utanför Samoa. Världen blir mer och mer förstående och fördomsfri."

gatubelysningen slås på är det redan halvfullt på uteserveringarna längs Beach Road.

Resitara befinner sig några kvarter bort, backstage på Olympia Lounge. Hon och hennes väninnor i dansgruppen förbereder sig för fullt inför kvällens show. Innan ridån går upp om någon timme ska såväl makeup som scenkläder vara på.

Vid ett bord alldeles intill baren sitter Alatina och Paul och sippar på varsin drink.

– Jag går mest hit för Pauls skull, säger Alatina. Jag har sett den här showen tusen gånger förut.

Paul skrattar och förtydligar att han aldrig missar en dragshow.

Halvägs genom drinkarna ilar Resitara förbi på höga klackar. Hon luktar sött av parfym. En fläkt av kokos och nektar sveper över bordet. Med en boa slingrad runt ena handen, iklädd en aftonklänning som ännu är oknäppt i ryggen, letar hon sig fram till bardisken. Hon säger något till mannen

"Om jag fick önska något skulle det vara att jag kunde få mitt hår att växa ännu längre."

Nattklubbsgästerna älskar det.

Resitara fattar micken än en gång och signalerar till ljudkillen att stänga av musiken.

– Har vi inte ett födelsedagsbarn i publiken, frågar hon.

Det blir knäpptyst.

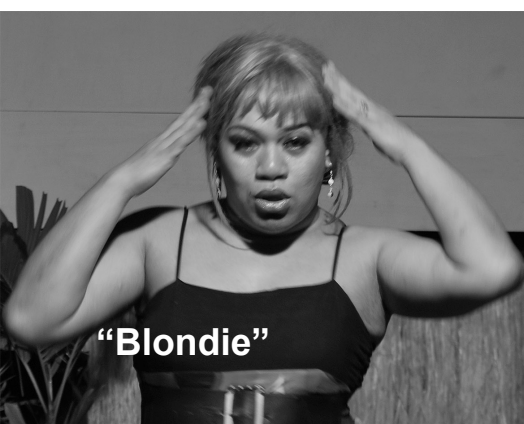
– Kom igen nu, är det ingen som fyller år?

Gästerna ser sig om och undrar samma sak.

Efter en stund av obekväm tystnad spänner Resitara ögonen i Alatina och ropar upp honom på scenen.

– Grattis älskling, utbrister Resitara. Kan vi få en tequila till mig och födelsedagsbarnet?

När shotsen är upphällda och framburna vänder sig Resitara mot Alatina, blinkar med ena ögat innan hon sveper spriten och säger: "Tack för all

Resitara Apa

botox du tog med dig från Kanada.”

Alatina skrattar och går av scenen. Blondie river därefter av introt till Shania Twains ”Man! I feel like a woman”.

Delar av publiken reser sig och sjunger med.

Resitara avslutar föreställningen med Yvonne Fairs motown-klassiker ”It should have been me” iförd vit brudklänning och tiara. När de sista tonerna ebbar ut vänder hon ryggen mot publiken, snärtar till med stjärten och kastar ut brudbuketten bland gästerna. Hon bugar och taklamporna tänds.

EFTER FÖRESTÄLLNINGEN samlas Resitara och de andra ute på Olympia Lounges sparsamt upplysta terrass. En aura av kondens omger dem. Det är mörkt och hett. Tropikernas klibbiga tunga slickar huden och svetten dryper.

Scenkläderna är fortfarande på, men perukerna slokar och sminket rinner. Förfriskningar är på väg.

– Jag bjuder alltid upp någon på scen för att få en gratis shot, säger Resitara.

Hon tar en klunk ur den Gin & Tonic hon beställde, men som förvandlades till en Whiskey Sour av en ouppmärksam bartender.

– Det brukar alltid vara någon som fyller år, men ikväll fick jag bluffa och ropa upp Alatina på scen.

Hon kastar en blick ut mot gatan och visslar efter en grupp unga män som lojt passerar förbi.

De ler.

Resitara lutar sig över bordet och tar ett djupt bloss från en nytänd cigarett.

– Jag tror att framtiden är ljus för oss fa’afafines, även utanför Samoa. Världen blir mer och mer förstående och fördomsfri. Om jag fick önska något skulle det vara att jag kunde få mitt hår att växa ännu längre.

Hon böjer huvudet bakåt, blåser ut röken i riktning mot stjärnorna och skrattar.

“Josie” och “Tara”